

УДК 631.155.2:333.98

Поси́лаєв В.В., к.е.н. ©

*Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва***ОСОБЛИВОСТІ ЕКВІВАЛЕНТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ
ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА**

У статті розглянуто існуючий стан ціноутворення в агропромисловому комплексі, методика розрахунку еквівалентної ціни та особливості її застосування для продукції тваринництва.

Ключові слова: *ціноутворення, еквівалентна ціна, продукція тваринництва.*

Постановка проблеми. Аграрна економіка в результаті тривалих і кардинально-змістовних трансформацій опинилася в особливій ситуації. Успішна діяльність агропромислового виробництва значною мірою залежить від формування і функціонування внутрішнього аграрного ринку та його інфраструктури, створення ефективної маркетингової мережі руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача, яка забезпечувала б паритетність економічних інтересів виробників, переробників і споживачів.

Проблема ціноутворення є ключовою у забезпеченні економічного інтересу господарювання на селі, економічним базисом, який зумовлює мотивацію аграрної праці та добробут економічних агентів, значною мірою опосередковує продовольчу безпеку держави. Ціна впливає на виробника з позиції можливості дохідності господарської діяльності, а на споживача – як стимул придбати товар. Паритетність економічних відносин в АПК передбачає рівність усіх учасників відтворювального процесу на всіх його стадіях, незалежно від форм власності і господарювання, наявність рівних можливостей для усіх товаровиробників у процесі реалізації товарів і послуг, їх адаптації до умов державної кредитної, податкової, цінової політики, до кон'юнктури ринку.

Аналіз останніх досліджень. Зниження цін на сільськогосподарську продукцію обумовлено більш низькою еластичністю попиту на неї порівняно з еластичністю пропозиції, а загальна зміна цін на промислову продукцію внаслідок зростання попиту та пропозиції полягає в їх підвищенні. Цей висновок знаходить підтвердження в роботах Саблука П.Т. [1], Месель-Веселяка В.Я. [2], Шпичака О.М. [3], Олійника О.В. [4], Валентинова В.Л. [5], Шморгуна Л.Г. [6] та багатьох інших авторів.

Разом з тим, досвід розвинутих країн світу і вітчизняна практика свідчить, що ринкова економіка не може забезпечити таке саморегулювання

цін на аграрному ринку, яке б створило умови для сталого розвитку сільського господарства. З метою усунення недосконалості ринку об'єктивно необхідним є втручання держави в механізм ринкового ціноутворення, причому, очевидно, що результативність такого втручання залежить, насамперед, від рівня обґрунтованості цін купівлі-продажу сільськогосподарської продукції.

Мета статті. Обґрунтувати заходи щодо підвищення ефективності та розвитку сільськогосподарських підприємств через запровадження еквівалентного ціноутворення на тваринницьку продукцію.

Виклад основного матеріалу. Важливою підсистемою сільського господарства є галузь тваринництва, яка безпосередньо виробляє товарну продукцію, і від ефективності її виробництва залежить наповнення ринку продуктами тваринницького походження. Оптимізація структури рослинницької та тваринницької галузей може сприяти зниженню собівартості їх продукції за рахунок здешевлення вартості кормів і забезпечення рільництва органічними добривами.

Діяльність у галузі тваринництва оцінюється, виходячи з ефекту виробництва конкретних продуктів, але ефективність сільськогосподарських підприємств у тваринництві сьогодні має особливості. Зокрема, господарські структури надають перевагу рослинництву над тваринництвом. Виробництво продукції тваринництва, здійснюване у сільськогосподарських підприємствах, за останні роки виявилось спроможним забезпечити лише мінімальний ефект, якщо оцінювати витрати і дохідність. Причиною такого становища є невисокий рівень прибутковості тваринницької продукції, адже галузь залишається збитковою.

Однією з причин таких деструктивних наслідків є розбалансованість сільського господарства як цілісної економічної системи. Так, якщо у 1990 р. співвідношення валової продукції рослинництва і тваринництва становило 1:1,2, то у 1999 р. – 1:1, а у 2008 р. – 1:0,7. Це співвідношення ще зросло б, якби в останні роки не відбувався стрімкий розвиток птахівництва, насамперед, за рахунок виробництва м'яса бройлерів, що пов'язане зі швидким оборотом капіталу (відгодівля бройлерів триває 45-60 днів).

Разом з тим, у скотарстві спостерігається зворотна ситуація – при незначному підвищенні продуктивності худоби, навіть за умов рентабельного виробництва продукції скотарства, у сільськогосподарських підприємствах неухильно зменшується поголів'я великої рогатої худоби.

Що стосується механізмів ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, то вони є досить складними і багатограними, що зумовлено існуючими інституціональними умовами функціонування аграрного ринку. Інституціональні умови ціноутворення і функціонування інституту ціни по відношенню до безпосередніх сільськогосподарських товаровиробників залишаються неефективними. За словами В. Я. Месель-Веселяка: «... селян оточили ряд приватних структур, завдання яких одержати для себе більше

прибутків, обділяючи при цьому сільськогосподарського товаровиробника» [2, с. 11].

Основні принципи встановлення й застосування цін і тарифів в Україні визначає Закон України «Про ціни та ціноутворення» [7], що передбачає відмову держави від контролю за цінами та запровадження вільних цін, сформованих відповідно до попиту і пропозиції. Прийняття цього Закону означало раптовий перехід до системи вільного ціноутворення, що, певною мірою, негативно позначилося на економіці аграрного виробництва, оскільки ціни на промислову продукцію визначаються, як і раніше, на монопольних принципах, а закупівельні ціни на продукції агропромислового комплексу – під впливом низької платоспроможності населення та різкого зниження цін на зовнішньому ринку на основні види сільськогосподарської продукції. Це зумовило ситуацію, за якої ціна на сільськогосподарську продукцію не лише не створювала прибутку, а навіть не відшкодовувала витрат виробництва, що спричинено тривалим нееквівалентним обміном між сільським господарством та іншими галузями економіки.

Інфраструктура аграрного ринку в країні сформована, але має недоліки, оскільки безпосередні виробники сільськогосподарської продукції не мають можливості ефективно впливати на ціноутворення внаслідок монополізації ринку посередниками, що в кінцевому підсумку позначиться на рівні ринкових цін.

Діюча система ціноутворення на засоби виробництва промислового виготовлення, зокрема на сільськогосподарську техніку, обладнання, фактично побудована на витратному методі. Відповідно до методології ціноутворення на засоби виробництва, ціни на нову техніку визначають з урахуванням кон'юнктури ринку. Для цього співставляють два проекти ціни: ціна споживача (попит), в основу якої покладено показники використання техніки, і ціна виробника (пропозиція), обчислена за показниками її виробництва. При цьому, розрахунок ціни споживача будується за методикою визначення економічного ефекту нової техніки, яка відірвана від реального ефекту і має суттєві недоліки, що дозволяють значно завишувати його. Проте, практика застосування прийнятого у статистиці показника рівня рентабельності в ціноутворенні не забезпечує рівних умов відтворення основних і оборотних фондів, оскільки не враховує період обороту капіталу.

У ННЦ «Інститут аграрної економіки» зроблено калькуляційні розрахунки (кошториси) за всіма видами сільськогосподарської продукції [1], які враховують суспільно необхідні витрати на їх виробництво. Згідно з цими кошторисами ціна формується виходячи з нормативів активів у частині основного й оборотного капіталу, включаючи вартість землі, що ґрунтуються на середньогалузевих витратах виробництва продукту, за методологією еквівалентної ціни. Ці кошториси мають бути покладені в основу визначення обсягів державної підтримки сільськогосподарських

виробників через механізми державного регулювання аграрного ринку.

Тобто, методика визначення еквівалентної ціни полягає в обґрунтуванні нормативної собівартості виробництва і збуту продукції та маси прибутку на авансований капітал, виходячи з норми прибутку на капітал (у середньому за 3 роки по національній економіці, без сільського господарства).

Враховуючи існуючі методичні підходи щодо визначення ціни на сільськогосподарську продукцію, групою вчених під керівництвом П.Т.Саблука, запропоновано методику визначення еквівалентної ціни (табл.1).

На думку авторів, методика за нормативними параметрами може бути прийнятною як «еталон», за нею визначається ціна, яку повинен одержати виробник за певної технології і яка має забезпечити еквівалентність обміну.

Таблиця 1

Алгоритм розрахунку еквівалентної ціни

Продукт	Потреба активів на виробництво 1 тони продукції, грн.				Норма прибутку на авансований капітал, %	Нормативна собівартість 1 т продукту, грн.	Маса прибутку, грн.	Еквівалентна ціна, грн.
	Основні засоби	Земля	Оборотні засоби	Разом активів	Розраховується за методикою, затвердженою Мінекономіки	Згідно з технологією		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	норматив	норматив	норматив	гр.2 + гр. 3 + гр. 4	Розрахунковий показник	Розрахунковий показник	гр. 5 x гр. 6 / 100	гр. 7 + гр. 8

Джерело: складено автором на основі [1].

Це дає змогу обґрунтувати ціну виробника при заданій технології виробництва, яка забезпечує нормативну врожайність і потребує застосування нормативного обсягу основного і оборотного капіталів та вартості землі, за такою формулою:

$$Ц = C_H + K_{HP} \times [(O_{BF} + O_3 \times K) + (B_3 \times K_{HK})], \quad (1)$$

де Ц – еквівалентна ціна 1т сільськогосподарської продукції, грн.;

C_H – нормативна (повна собівартість) 1т продукції (включаючи орендну плату в розмірі 3% вартості землі), грн.;

K_{HP} – коефіцієнт нормативної норми прибутку;

O_{BF} – середньорічна основних виробничих фондів, авансованих у

виробництво 1т продукції, грн.;

O_3 – середньорічна вартість оборотних засобів, авансованих у виробництво 1т продукції (повна собівартість без амортизації та орендної плати), грн.;

K – коефіцієнт обігу оборотних засобів за окремими видами продукції, визначається діленням терміну технологічного процесу в днях (місяцях) на кількість днів (місяців);

B_3 – грошова оцінка 1 га ріллі, грн.;

$K_{НК}$ – коефіцієнт нормативу капіталізації землі – 0,03 (відповідно до терміну капіталізації землі 33 роки).

Проте, наведена методика значною мірою відображає процес ціноутворення на продукцію рослинництва. Що стосується продукції тваринництва в цілому і м'ясного зокрема, то в даному випадку, на нашу думку, з наведеної формули (1) слід виключити ціну землі, оскільки її вартість ми враховуємо через корми як продукцію рослинництва. Таким чином, еквівалентна ціна на продукцію тваринництва в цілому і м'ясного виробництва зокрема може бути обчислена за наступною формулою:

$$Ц = C_H + K_{НП} \times (O_{ВФ} + O_3 \times K). \quad (2)$$

Використовуючи наведену методику розраховуємо еквівалентну ціну 1 тонни живої маси великої рогатої худоби (табл. 2), взявши за основу показники обчислення нормативної собівартості 1 тонни живої маси великої рогатої худоби при середньодобовій продуктивності 450 г і 600 г, розроблені ННЦ «Інститут аграрної економіки», та середньорічну норму прибутку по промисловості 5-7 %.

Як бачимо, еквівалентна ціна 1 тонни живої маси великої рогатої худоби залежить від нормативної собівартості, яка, в свою чергу, обумовлена рівнем продуктивності худоби. При цьому маємо економічно нелогічну залежність: чим нижча продуктивність, тим вищою повинна бути еквівалентна ціна. Так, при середньодобовій продуктивності 450 г ціна вища на 1598 грн., ніж при продуктивності 600 г на добу.

На перший погляд, застосування цієї методики при визначенні ціни є помилковим, оскільки виходить, що чим нижча ефективність виробництва, тим вища ціна і, відповідно, більшою повинна бути підтримка держави.

Проте, з іншого боку, в цій методиці закладено глибоку філософію. Якщо ця методика ціноутворення в аграрному секторі буде впроваджена і буде встановлена ціна, яка відображає певний рівень інтенсифікації виробництва, то товаровиробники, чия технологія не відповідає вимогам, повинні будуть суттєво її удосконалювати і таким чином знижувати витрати. Але спочатку держава повинна визначитися, чи потрібна дана продукція для суспільства і, якщо необхідна, на державному рівні визначити «правила гри».

Таблиця 2

Розрахунок еквівалентної ціни 1 тони живої маси великої рогатої худоби

Показники	Продуктивність	
	450 грам	600 грам
1. Нормативна (повна) собівартість, грн.	14881,8	13436,1
2. Коефіцієнт нормативної норми прибутку	0,05	0,05
3. Вартість обігових засобів авансованих у виробництво, грн.	14482,2	13101,5
4. Коефіцієнт обігу оборотних коштів, авансованих у виробництво	0,8	0,8
5. Вартість основних виробничих засобів, авансованих у виробництво 1 тони живої маси, грн.	11989,3	10036,2
6. Еквівалентна ціна 1 тони живої маси великої рогатої худоби, грн.	16060,5	14462,1

Джерело: розраховано автором за уточненою методикою ціноутворення та нормативних витрат в сільському господарстві [7].

Висновки. Сталий розвиток сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від паритетності економічних відносин. Це означає рівність усіх учасників відтворювального процесу на усіх його стадіях, що передбачає як формування нормативно-правової бази регулювання економічних інтересів партнерів, так і наявність рівних стартових можливостей для усіх товаровиробників в процесі реалізації товарів і послуг, їх адаптації до умов державної кредитної, податкової, цінової політики, до кон'юнктури ринку.

На жаль, існуюча система ціноутворення в агропромисловому виробництві, зокрема у м'ясному скотарстві, не забезпечує еквівалентного обміну між сільським господарством та іншими галузями економіки.

Впровадження уточненої методики ціноутворення в аграрному секторі сприятиме встановленню еквівалентної ціни на продукцію тваринництва, яка враховуватиме нормативну собівартість виробництва та реалізації продукції і масу прибутку на авансований капітал, узятий як середньорічне значення по національній економіці (без сільського господарства).

Література

1. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві (теорія, методологія, практика). У двох томах. Т.1: Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / [Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я., Дем'яненко М.Я. та ін.]; за ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.Ф. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 698 с.

2. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7-14.
3. Шпичак О.М. Теоретичні основи необхідності дотримання еквівалентності обміну в АПК та шляхи його досягнення / О.М. Шпичак // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 2. – С. 5-12.
4. Олійник О.В. Паритет цін і його рух / О.В. Олійник, Т.І. Олійник // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 114-119.
5. Валентинов В.Л. Визначення напрямів цінового регулювання в аграрному секторі / В.Л. Валентинов // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 87-89.
6. Шморгун Л.Г. Напрями послаблення цінового паритету / Л.Г. Шморгун // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 119-122.
7. Про ціни та ціноутворення: Закон України від 3 грудня 1990 року № 507-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cqi-bin/laws/main.cqi?nreg=507-12>

Summary

Posylaiev V.V., candidate of economic sciences
Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev

SPECIES OF EQUIVALENT PRICE FORMING IN LIVESTOCK PRODUCTS MARKET

The article reviews the current state of pricing in agriculture, method of calculation of the equivalent rates, especially its use for livestock production.

Key words: *pricing, equivalent price, livestock products.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.